

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“**

**SOFIA UNIVERSITY
“ST. KLIMENT OHRIDSKI”**

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

FACULTY OF PHILOSOPHY

**КАТЕДРА
ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ**

**DEPARTMENT OF
PUBLIC ADMINISTRATION**

**„КООПЕРАЦИИТЕ В СИСТЕМАТА НА ПУБЛИЧНИТЕ ОТНОШЕНИЯ.
БЪЛГАРСКИЯТ ОПИТ КАТО ИСТОРИЧЕСКА ТРАДИЦИЯ И
СЪВРЕМЕННИ ПРАКТИКИ“**

АВТОРЕФЕРАТ НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

на Красимир Николаев Игнатов

**за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ по
професионално направление 3.3. Политически науки**

(Публична администрация)

Доц. д-р Албена Танева

Научен ръководител

София, 2020 г.

Дисертационният труд е обсъден в Катедра „Публична администрация“ при СУ „Св. Климент Охридски“ и е насочен за защита пред специализирано жури в състав:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Защитата на дисертацията ще се състои на отч. в зала
....., етаж, крило,
.....

Материалите по защитата са публикувани на интернет страницата на СУ „Св. Климент Охридски“ и са на разположение в Катедра „Публична администрация – бл. 4, каб. 112

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД.....	4
ПЪРВА ГЛАВА. КООПЕРАЦИИТЕ ВЪВ ФОКУСА НА ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОТО ИЗУЧАВАНЕ. КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	15
1.1. Основни определения и принципи на кооперативния бизнес модел	15
1.2. Необходимост от интердисциплинарен подход към изучаването на кооперациите.	20
1.3. Теоретични подходи в търсене на алтернативни начини за разпределение на пазара.....	25
1.4. Теории на лидерството и стратегирането	38
1.5. Кооперативното „корпоративно“ управление – лидерски тип на организация...	50
1.6. Социалният капитал – организационен принцип и ресурс в кооперациите.....	67
1.7.Определение на понятието „публични отношения“. Сътрудничеството на кооперациите с публичния, частния и гражданския сектор в предоставяне на обществени услуги.	70
ВТОРА ГЛАВА. ХАРАКТЕРИСТИКА НА КООПЕРАТИВНИЯ БИЗНЕС МОДЕЛ.....	80
2.1. Възникване и утвърждаване на кооперациите в света.	80
2.2. Международно кооперативно законодателство. Държавни политики, отговорни за насърчаване на кооперативното развитие.	88
2.3. Международни институции на кооперативното движение.....	106
2.4. Видове кооперации	116
2.5. Специфика на кооперативния бизнес модел. Кооперативният капитал и конкурентноспособността на кооперациите – предизвикателства пред кооперативното управление	125

2.6. Потенциалът на кооперациите за разрешаване на основни социално-икономически проблеми. Участието на кооперациите в изпълнение на Целите за устойчиво развитие	143
ТРЕТА ГЛАВА. ИСТОРИЧЕСКИЯТ ОПИТ НА КООПЕРАЦИИТЕ В БЪЛГАРИЯ И ДИНАМИКА В РАЗВИТИЕТО НА ЦЕНТРАЛНИЯ КООПЕРАТИВЕН СЪЮЗ. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ.....	156
3.1. Българското кооперативно законодателство	156
3.2. Етапи и развитие на българското кооперативно движение	164
3.3. Международна дейност на Централния кооперативен съюз	200
3.4. Категории на анализа и подход на проучването.	205
3.5. Анализ на проактивната роля на управлението на Централния кооперативен съюз в системата на публичните отношения и възможности за реализиране на кооперативния потенциал в съвременните условия.	247
Изводи и препоръки	247
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	281
ПРИЛОЖЕНИЯ	283
Библиография	292

Увод

Кооперативният бизнес модел е начин за постигане на устойчиво развитие чрез инвестиране на човешкия потенциал в колективно сътрудничество, което дава на хората възможност да контролират собствения си живот и да имат възможност за избор. Кооперациите са единствен модел на организация с международно призната дефиниция, отличаващи ги ценности и принципи и социално движение зад тях.

Тяхната уникална форма на бизнес може да бъде намерена в различни страни по света, които се характеризират с разнородни политически условия, степен на икономическо развитие, културни характеристики и историческо наследство, пресичайки почти всяка линия, която разделя човечеството. Кооперативният бизнес модел е многостранен и гъвкав и може да бъде адаптиран към всеки сектор на икономическата дейност и се осъществява както под формата на малки и локално ограничени бизнеси, така и на мултинационални конгломерати.

Обща характеристика на дисертационния труд

1. Мотивация за написване на дисертацията

Научните изследвания на кооперативното развитие не са на дневен ред, въпреки историческата традиция и съвременния им потенциал за развитие. Липсата на системно изучаване на кооперативния модел го оставя встрани на образователните програми, което го прави недостатъчно разбран и упорито подценяван. В тази връзка мотивацията ми за написване на дисертацията е свързана с желанието ми да дам своя принос за регенериране на вниманието към културата на кооперативните принципи и ценности; за идентифициране на ефективни практики; за възобновяване интереса на заинтересованите страни към кооперациите в контекста на глобалните промени и да дам приноса си за адекватна публична подкрепа за тяхното развитие. Академичната възискателност, необходима за прилагане на интердисциплинарен подход към изследването допринася за личностното ми развитие и професионално израстване на основата на задълбочени експертни познания и виждане за развитието на сектора.

2. Актуалност и значимост на изследваната проблематика

В периоди на социално-икономически промени и преход, развиващ се пазар, преосмислена роля на държавата, влошаване на околната среда и засилващо се социално неравенство, кооперативното движение е съществуваща възможност за социално

включване на индивиди с различен професионален, възрастов и житейски статус за преодоляване на важни социални, икономически и екологични проблеми. Подновеният интерес към кооперациите в контекста на глобализацията и разразилата се световна криза след 2008 г. е подкрепен от търсенията в историята на сътрудничество като поведение в глобалната история на света.

Кооперативното движение е разпространено в целия свят и осигурява милиони работни места по света. Кооперативният бизнес модел е една от възможностите за устойчиво и ефективно икономическо развитие практически в целия свят, като покрива широк спектър от човешки потребности, времеви хоризонти и ценности в процеса на вземане на решения. Това е подход, който работи в много малък и в много голям мащаб, и е уникален по отношение на умелото съчетаване на икономически и социални измерения. Социалният му характер го родее с публичните политики в създаване на ползи за обществото.

3. Обект и предмет на изследването.

Обект на изследването в дисертационния труд е управленският подход в кооперациите и в частност в кооперативните организации от системата на Централния кооперативен съюз (ЦКС) в периода след 2003 г. В сегашно време кооперациите са ценни с основните си характеристики, изразени в споделената собственост и демократичния контрол на членовете, използване на местното богатство на общностите, приоритет на устойчиво предоставяне на услуги и не на последно място сътрудничеството, залегнало в основата им. В този аспект управленският подход в кооперациите може да улесни промяната на политиките в нашата страна, необходима за разширяване на алтернативата на сътрудничество и бизнес участие на „малки“ участници.

Участието на кооперациите в системата на публичните отношения (взаимодействието им с държавния, частния и гражданския сектор, начина им на възпроизводство и въздействието им върху останалите елементи от обществото) представляват предмета на изследването. Кооперациите чрез своята институционална система дават възможност на своите членове и общности да посрещнат основните социални нужди, да поддържат определено качество на живот и да реализират потенциала на своите способности. Стимулират напредъка и повишават индекса на социалния прогрес. Кооперациите са вградени в местните общности на основата на икономическа рационалност, ползват икономически инструменти на частната собственост и оперират на пазара, но го правят за да преследват социални цели, заложили в социалното им измерение, а не обратното. Частните фирми не притежават социалното измерение, а благотворителните организации икономическото измерение. Концепцията за двойствената природа на кооперациите разглежда организационната им структура, съставена от две страни:

икономическа и социална. Социалното им измерение е заложено в официалната дефиниция и в кооперативния принцип „Грижа за общността“.

4. Цел и изследователски задачи

Изследователският въпрос е: каква е и каква да бъде проактивната роля на управлението на кооперациите и в частност на ЦКС и чрез какво да бъдат представени, за да се изявят като лидери в системата на публичните отношения, за да може кооперативният модел да бъде разпознаван като възможност за мобилизиране на участие и спомагане за устойчивостта на демократичните промени?

Основната изследователска цел на дисертацията е да се отговори на изследователския въпрос посредством емпирична информация, която да позволи да се разберат и оценят същността, структурата и спецификата на кооперативния бизнес модел, неговото значение за развитие на публичните отношения, да се анализират неизползваните възможности и проблеми в обществото и начина, по който те могат да бъдат ресурс за кооперациите. Намирането на алтернативни решения - младите хора, емигранти, учители, музиканти, спортисти и др., подкрепени в идеите си да развият дейности през мащаба и възможностите на кооперациите - ще определи приложния характер на дисертацията.

Дисертацията не изследва кооперациите в минало време. Зараждането на кооперативното движение и отделните етапи в българското кооперативно развитие са разгледани само, за да покажат, че кооперациите са възникнали от естествена необходимост от социално-икономическа защита на дребната и средна класа, развили са своите структури, за да имат по-добра ефективност и винаги са участвали в развитието на публичните отношения. Изследването се ограничава до социоекономически анализ, а не политически такъв и в рамките на нашата страна се фокусира единствено върху потребителните кооперации от системата на Централния кооперативен съюз, който е безспорен лидер на кооперативното движение у нас в сегашно време.

Постигането на формулираната цел налага решаването на следните изследователски задачи:

- а) Да се проучат генезиса на кооперативното движение и неговата идеологична основа
- б) Да се проучи теорията и практиката на съвременното кооперативно управление

в) Да се изследва спецификата на кооперативния бизнес модел и възможностите му за постигане на устойчиво развитие в съответствие с Целите за устойчиво развитие на ООН.

г) Да се определят аспектите на сътрудничество и обосноват насоките за по-тясно взаимодействие между кооперациите и останалите сектори.

д) Да се направи ситуационен анализ на кооперативната система на ЦКС в национален и международен мащаб.

е) Да се определят проблемните направления и необходимите проактивни действия за по-силно представяне на съюзните кооперативните организации в системата на публичните отношения.

5. Теза на дисертационния труд

Основната теза е, че кооперативният бизнес модел има голям потенциал като възможен икономически модел в контекста на актуалната ситуация и кооперациите трябва да изиграят проактивна роля, за да бъдат разпознати от потенциални участници извън кооперативната система. Това е практическият проблем, в решаването на който трябва да помогнат емпиричните изследвания.

Благодарение на историческия опит на кооперативното движение и актуалната му интеграция в съвременните обществено-политически, икономически и социални структури, кооперациите са възможна алтернатива за развитие на местните общности. Кооперациите трябва да укрепят и повишат сътрудничеството си с множество заинтересовани страни и да включат нови участници, за да увеличат членския си състав, образование, капитал и възможности за иновации. Иновационната активност не е достигнала пълния си капацитет, което налага необходимостта от приспособяване на кооперативния модел към предизвикателствата на глобализацията чрез разработване на нови практики в унисон с високите потребителски изисквания.

Проведените емпирични изследвания имат за цел да съберат информация, която да потвърди основната теза, че кооперациите могат чрез мащабната си инфраструктура и специфично ноу-хау да развият една от най-афишираните ценности на свободното общество, а именно активизирането на всеки човек и мобилизиране потенциала на малкия и среден бизнес, който е гръбнака на всяка икономика. Активността на участниците в кооперации създава възможности да се преодолеят определени дефицити в хоризонталните отношения в обществото, в различните обществени групи, в малките

населени места. Чрез кооперациите всеки човек може да промени своето лично поведение като гражданин на обществото, да се изправи срещу инерцията и пасивността, да развива своите идеи, да намира съмишленици и да има самочувствие. Резултатът е общото подобряване на стандарта и друг модел на поведение. Именно този модел за дейност и поведение, създаден от кооперациите чрез обединяване на хората, развива публичните отношения.

Тази дисертация изследва кооперативното развитие в системата на публичните отношения със специален акцент върху българския опит, представен от съюзните организации на Централния кооперативен съюз (ЦКС), за да ни помогне да преосмислим кооперативната форма на организация, която остава недостатъчно разбрана като процес на развитие и алтернатива в социално-икономическия ни живот.

Думата „кооперация“ носи у нас определена стигма и има стеснено възпроизвеждане на кооперативния модел. Изрично трябва да се подчертае, че кооперациите не са острови на социализма и те не търсят повторение отпреди. Кооперациите не са и маргинално явление. Като частни предприятия, управлявани от и обслужващи членовете си, кооперациите дават право на хората колективно да осъществяват своите икономически стремежи, като укрепват социалния и човешкия си капитал и развиват своите общности.

Развитите хипотези в дисертацията отразяват силните и слаби страни на кооперативния модел:

Хипотеза 1:

Най-прекият път за постигане на конкурентно предимство на кооперациите е чрез издигане на ново ниво на членството посредством разширяване на обема от дейности, включване на нови участници, създаване на мрежи, образование, активно комуникиране, иновации за повишаване равнището на удовлетворение от кооперативните услуги и създаване на нови кооперации с акцент върху социалната политика.

Хипотеза 2:

Усъвършенстване на законодателната рамка и създаването на обществен (държавен) орган на кооперациите ще благоприятства развитието им в посока увеличаване на приходите и насочване на публичните ресурси.

Хипотеза 3:

Кооперативният бизнес модел е възможен начин за постигане на устойчиво развитие, в съответствие с поставените от ООН Цели за устойчиво развитие.

6. Методология на изследването

Методите са избрани предвид възможните за кооперативната система индикатори и източници на информация. За регистрацията на данните са използвани няколко различни инструменти. Комбинацията от съвместно приложени качествени методи (кабинетно проучване, включено наблюдение) и количествени методи (вторичен анализ на данни, проведени анкети през 2019-2020 г.: вътрешна анкета с председатели на кооперативни съюзи и външна анкета с представители на различни обществени сектори) на изследване дава възможност да бъде разбран предмета на изследване. Използваната методология съчетава доказали своята ефективност методи и широкото им приложение по време на целия процес на провеждане на изследването има за цел да възпроизведе в максимално приближена степен изследвания процес, да установи и измери неговите неизвестни страни и параметри.

В основата на изследователската работа е поставено кабинетно проучване и анализ на документи и литературни източници, които да очертаят основните проблемни области по темата на дисертацията, които вече са попаднали във фокуса на изследователския интерес. Получената чрез набиране на вторична информация от налични офлайн и онлайн източници обща информация за предмета на изследването показва, че той не е достатъчно изследван у нас, както и въпросите за приноса на кооперациите за устойчиво развитие и демократичната им роля в социалния и икономически живот. Не на последно място по важност е фактът, че вече повече от десет години професионалният ми път е свързан непосредствено с администрацията на Централния кооперативен съюз и собственият ми опит и впечатления се явяват своего рода вариант на включено наблюдение. Това е достатъчно дълъг период от време, който дава възможност за висока достоверност и качество на данните. Изключена е възможността от изкривяване в посока на социално желателно поведение и са положени максимални усилия за запазване на обективност в анализиране на резултатите.

На първо място в заключителния анализ е направен вторичен анализ на данни от емпирично проучване, осъществено от ЦКС. По характера си изследването е еднократно, проведено в края на 2018 г. и обобщено в началото на 2019 г. във връзка със

създаване на Стратегия 2030 за развитие на кооперативните организации в системата на ЦКС. Единиците на наблюдение са потребителните кооперации и техните търговски дружества, кооперативните съюзи и техните търговски дружества, ЦКС и неговите търговски дружества. Респонденти са председателите на кооперативните организации. Обхванати са 645 потребителни кооперации, 29 кооперативни съюзи и 13 кооперативни търговски дружества. По същество, това е изчерпателно изследване и откроява основни проблеми пред ръководителите на кооперациите, което го прави ценно за нуждите на настоящия дисертационен труд. Параметрите на това изследване са свързани с визията на управлението за кооперативните организации и видимостта им сред членове, служители, потребители, клиенти, местни общности, органи на местното самоуправление, държавни институции и политически партии. Данните са използвани за нуждите на изследването и достъпът до тях е осъществен с разрешение на съюзното ръководство.

На второ място е проведеното собствено проучване по метода на експертната оценка чрез включване на: 1) Експерти от различни сектори, които са потенциални заинтересовани страни. Респондентите са 10 на брой и въпросите към тях имат за цел да дадат обща информация за обществената информираност за кооперативния бизнес модел и неговата роля в обществено-политическия, икономически и социален живот на страната и в международен мащаб; 2) Председателите на кооперативни съюзи в системата на ЦКС. Респондентите са 10 на брой и въпросите към тях са с фокус върху управленския подход: възможността за разширяване на кооперациите в нови сфери, механизмите за комуникация, взаимодействието им с институциите на държавната власт, неправителствения и граждански сектор, организационния модел, стратегическото планиране, провежданите политики и др.

Изследването е направено и въз основа на анализ на статистически данни от информационната система на ЦКС по основни показатели на организационното развитие: брой на член-кооператори, кооперации, кооперативни съюзи и кооперативни търговски дружества; коефициент на кооперираност в страната; разпределение на кооперациите по брой обслужвани населени места; възрастова и образователна структура на кооперативните членове, заетите в кооперативната система и на изпълняващите управленски функции; дялова вноска и дялов капитал; участие в местни избори и органи на местно самоуправление.

Дисертацията е структурирана в три глави.

Първа глава „Кооперациите във фокуса на интердисциплинарното изучаване. Концептуална рамка на изследването“ представя теоретичните концепции, в рамките на които се анализира кооперативният модел“.

1.1 Основни определения и принципи на кооперативния бизнес модел.

В началото на изложението са представени основните определения. Понятието „кооперация“ има международна дефиниция, която е отразена по подобен начин в българския закон за кооперациите. Съгласно Декларацията за кооперативна идентичност на Международния кооперативен алианс, думата „кооперация“ означава „автономно сдружение на лица, които доброволно се обединяват в отговор на техните икономически, социални и културни потребности и стремежи чрез съвместно притежавани и демократично контролирани предприятия“. Двойствената природа на кооперациите произлиза от едновременната роля на кооперативните членове като собственици и заинтересовани страни и определя икономическия и социалния аспект на кооперативния бизнес модел. В зависимост от акцентите върху финансовия или социалния аспект, кооперациите приемат повече или по-малко пазарно ориентирани стратегии. Типологизацията на кооперациите е в зависимост от различни критерии, но два от тях са основни: типа членство и вида икономическа дейност.

Кооперативният бизнес модел спазва над 170 години ценности като равенство, демокрация, устойчивост и социална справедливост и седем основополагащи принципа: доброволно и отворено членство; демократично управление на членовете; икономическо участие на членовете; автономност и независимост; образование, обучение и информация; сътрудничество между кооперациите; грижа за общността. Тези принципи и ценности поставят икономическата активност на кооперациите в социална рамка, която изпъква със собствена идентичност в рамките на частно-инвеститорския модел.

Кооперативните принципи и ценности са постоянно преформулирани и адаптирани, за да отговарят на нуждите и предизвикателствата на настоящето, но запазвайки оригиналния си дух. Еволюирали във времето и прилагани невинаги в пълния им състав, три от кооперативните принципи са задължителни и произтичащите от тях обстоятелства: общата собственост, демократичния контрол и пропорционалното разпределение на ползите.

1.2. Необходимост от интердисциплинарен подход към изучаването на кооперациите.

Кооперациите са институции, свързани с историческите, икономически, политически и социално-културни процеси, протичащи в местните общности и изследванията за тях изискват интердисциплинарен подход, върху необходимостта от който е акцентирано в теоретичната част. Теорията на социалния конструктивизъм е отнесена към кооперациите, защото те са основани на вътрешна субективност и реалност, създадена и оформена от членовете им в техния ежедневен житейски опит чрез формиране на нови знания и обща култура с общи артефакти и общи значения.

1.3. Теоретични подходи в търсене на алтернативни начини за разпределение на пазара

Основните принципи на класическата икономическа теория, която издига пазарната максимизация на ползите във водещ принцип се различават от основните цели на кооперацията, чийто членове се асоциират свободно, за да постигнат определена социална цел в рамките на икономическата организация, работеща на пазара. Това е причината да бъде разгледана критическата теория на Карл Полани за „вграждането“ на икономическата рационалност в рамките на социалните взаимоотношения, за да се докаже, че социалният и икономическият аспект на двойствената природа на кооперациите се допълват, а не противоречат един на друг. Двамата аспекта изразяват моралната и философска гледна точка за връзката между бизнеса и обществото, чрез който кооперациите отговарят за нуждите на членовете си. Освен това икономическите съображения не могат да се разглеждат изолирано, сякаш икономическото действие не създава екологични и социални въздействия, както и фундаменталните принципи на икономиката не могат да се разглеждат като стабилни при наличието на остро социално неравенство.

Особен интерес предизвикват емпиричните проучвания на Елинор Остром и теорията за социалния избор и индивидуалните ценности на Кенет Ароу, чиито заключения са много сходни с разбиранията на Полани за обществения социално-икономически ред. Изследванията на Елинор Остром са в областта на механизмите за справяне с общите проблеми на общностите по света, далеч от държавните и пазарни подходи и начините, по които хората се организират за управление на ресурсите. В алтернативи на стандартните и тясно конструирани модели на рационалния избор,

Остром се опитва да включи разбирането за ролята на участниците и концепции за правилното им поведение в определени контексти.

„Кооперациите са експеримент с неизчерпан потенциал и със сигурност подобрения на повечето съществуващи капиталистически договорености“ (Маркузе, П., 2015). „Кооперациите възпроизвеждат всички дефекти на съществуващата система, но опозицията между труда и капитала е премахната, защото работниците използват средствата за производство в качеството си на собственици“ (Полани, К., 1944). Кооперациите могат да разкрият истинските възможности на кооперативните форми на производство в капитализма, включително самостоятелно управление, незабавни материални облаги, овластяване на опит и да бъдат реални алтернативи на съществуващите начини на производство. Предвид мащаба на конкуренцията кооперативните дейности са сравнително малки и под заплахата от разширяване на приватизацията. В настоящата икономическа система кооперациите са неизбежно свързани с пазарния натиск и търсят начини да се адаптират в актуалната ситуация чрез иновативни подходи в крак с новите технологии.

„Държавата не трябва да играе роля (освен подкрепяща) в създаването и управлението на кооперациите. Ролята на кооперациите трябва да се поддържа, но не да се преувеличава. Те трябва да бъдат насърчавани във всички сфери на дейност като още една алтернатива на съществуващия пазар“ (Маркузе, П., 2015). Трябва да бъдат примери на възможност за самостоятелно управление и демократично участие в осъществяваните дейности.

Кооперациите не търсят повторение отпреди, а и цялата тънкост е в балансираната преценка за наследството. Кооперативното движение има успехи и грешки, но така или иначе друго по-мощно социално движение не съществува и не трябва да бъдат отречени възможностите му в малка страна с нашия социум, история и авторитета му в света.

Значението на кооперациите остава като двигатели на промяна в обществото в посока активизиране на всеки човек и мобилизиране на потенциала на малкия и среден бизнес чрез възможностите на изградените в десетилетията кооперативни структури.

1.4. Теории на лидерството и стратегирането

Настоящата дисертация е съсредоточена върху управленския подход и стратегии на кооперативния модел в публичните отношения и в първа глава е засегната теорията на

лидерството и стратегирането, както и иновативните мрежови подходи в управлението, основани на принципа на личната отговорност в самоуправляващи се общности.

„Лидерството е начин за осъществяване на дейността и взаимодействие между фигура във водеща позиция (лидер) с общност (последователи) в рамките на дадена ситуация с цел решаване проблем на групата (общността от последователи).“ (Албена Танева). Концептуалният подход в теорията на лидерството е релевантен за целите на настоящия дисертационен труд. Той позволява да се открие динамиката на отношенията между ръководството и членовете на кооперациите с оглед постигане на промяна и ново качество на резултата без нужда от нови ресурси, а чрез приложение на правилата на лидерския подход в организацията.

Най-високото равнище на управленска дейност е стратегическото управление (Governance) и ролята му е в синтезиране, комуникиране и адаптиране на смисъла на цялостното поведение на организацията от позициите на сценариите за бъдещето. Рамката на стратегическото лидерство се състои от амбиция за създаване на собствена стратегия, кооперативност и реформаторство чрез постоянно развитие, а не задоволяване с изграденото статукво. Като всяка стратегия, кооперативната стратегия има за цел да компенсира непобедимата многовариантност на поведението и неустановеността в условията на сложност, но в областта на колективната рационалност, а не на субективната рационалност. Кооперативната стратегия се гради върху обществената функция на благоденствие, а не върху индивидуалната функция на максимизиране, характерна за корпоративните стратегии. Целта ѝ е увеличаване на ефективността на база коопериране и социалност, т.е. на структуриране на връзките с останалите на база на междусубектния компромис.

1.5. Кооперативното „корпоративно“ управление – лидерски тип на организация

Кооперациите често са свързани в секторни мрежи (потребителни, земеделски, финансови, работнически и други или в регионално сътрудничество). Създаването на мрежи е организационна форма, която се появява като отговор на външната среда, но също ѝ влияе и участва в оформянето ѝ. Когато по-голяма група от кооператори (респективно кооперации) присъства в даден регион, възникват редица положителни външни ефекти, които включват достъп до конкретни управленски умения, социални мрежи и обучения, социален капитал, достъп до финансиране, връзки с веригата за доставки и услуги и др. Управлението на участието в мрежи възприема подход на развитие, който съчетава социално и икономическо благосъстояние и се стреми да организира форми на частни организации и предприятия, които имат цели, различни от максимизиране на печалбата. Основаното на ценности асоциативно демократично

управление на кооперациите и кооперативните мрежи може да бъде от полза за организационния принос за плуралистичен политически ред.

Секторите, в които кооперативните мрежи са стабилно установени, могат пряко да повлияят върху дневния ред на залегналите в правителствените планове иновации. Някои вътрешни органи на Международния кооперативен алианс също представляват различни сектори, например Световният съвет на кредитните съюзи и Международната федерация на кооперациите и взаимозастрахователните дружества.

1.6. Социалният капитал – организационен принцип и ресурс в кооперациите

Социалният капитал в смисъл на организационен принцип и ресурс в кооперациите е много важен въпрос, защото социалният капитал най-добре се управлява посредством кооперативно управление и кооперативната структура със своите принципи и ценности допринася за увеличаване на социалния капитал не само в рамките на организацията, но и в съответната общност. Доверието и солидарността предпазват кооперациите от негативните ефекти на пазара и им дават конкурентно предимство.

1.7.Определение на понятието „публични отношения“. Сътрудничеството на кооперациите с публичния, частния и гражданския сектор в предоставяне на обществени услуги.

Публичните отношения установяват връзката между организацията и обществото, анализират обществени възприятия и нагласи, идентифицират организационната политика с обществения интерес и след това изпълняват програмите за комуникация с обществеността. Адекватната комуникация и убедително информиране на обществото за организацията създава предпоставки за мобилизиране на обществена подкрепа.

„Кооперациите представляват организационна структура, която формализира принципите на сътрудничество, за да помогне за намиране на колективни отговори на проблемите и целите на общността“ (Craig, 1993). Въпросът за сътрудничеството е от изключителна важност и в тази точка на дисертацията са представени чрез примери резултатите от успешното партньорство на кооперативните организации с трите сектора в предоставяне на публични услуги. Изграждането на капацитет, обучение и образование остават критични за сътрудничеството в развития и развиващия се свят, а укрепването на мрежите е от решаващо значение.

Втора глава „Характеристика на кооперативния бизнес модел“

2.1. Възникване и утвърждаване на кооперациите в света.

Робърт Оуен е този, който в хода на своите социални експерименти открива съществените принципи, които характеризират кооперацията и досега. Първият от тях е в призива за взаимопомощ, последван от принципа на доброволността, т.е. абсолютната незадължителност при встъпването в членство. Най-голямата заслуга на Р. Оуен за развитие на кооперативната теория се заключава в отстраняване на печалбата при търговията на дребно. От този принцип тръгва Уилям Кинг при разработване на своето учение, което дава основание да се търси духовната връзка между кооперацията и Р. Оуен.

Кооперативното движение се заражда в Англия и първият му период се характеризира с опити за създаване на комунистически общини. Идеята за комунистическа община, въпреки своята несъстоятелност, съдържа вид социална енергия. През втория период на кооперативното движение, когато то се свързва с широките народни маси, в него участват разнородни елементи на обществото, но пак преобладават дребните производители подобно на работническите борси, възникнали поради липса на пазар и криза в производството на дребно. В различните му етапи има съвпадение на определени интереси и обществените слоеве, ангажирани в организациите да променят насоката в социално –икономическото развитие.

Съвременното кооперативно движение води началото си от северния английски град Рочдейл (1844 г.). Неговите принципи са пригодени за съществуващата стопанска система и в тях няма нищо пролетарско и социалистическо.

2.2. Международно кооперативно законодателство. Държавни политики, отговорни за насърчаване на кооперативното развитие.

Посредством правната структура и бизнес цели, собствеността променя поведението на бизнеса и е важно регулаторните режими да отразят това, а не да ползват универсален подход. Регулаторна рамка, която да е в унисон с кооперативните ценности е от съществено значение за създаването на публични политики и развитието на решения на основа на принципите на съвместно управление. Само чрез създаване на тези правила, кооперативните предприятия могат да се конкурират при равни условия в развиващите се онлайн пазари.

Редица възможни или индикативни действия вече са предложени и те предизвикват дискусии и реални стъпки за създаване на международна мрежа за регистратори на официални данни и регулатори. Тази помощ е насочена към национални парламентаристи, законодатели и създатели на политики чрез сравнително проучване на начина, по който се прилагат законите за кооперациите в различните юрисдикции.

В повечето случаи държавите са задължени да зачитат автономността и отличителния характер на кооперациите. Но освен това общественият интерес може да подсказва, че държавата трябва да предприеме инициативи за по-активна подкрепа и проактивност, когато се отнася до регионалните и социалните различия, трудовите и маркетинговите проблеми, пазарните дисбаланси и нуждата от самопомощ, социално сближаване или други социални, икономически и културни задачи, свързани с кооперациите.

Държавите, които избират да подкрепят, разполагат с разнообразие от инструменти, които варират от законодателно признаване до общите стимули за целенасочени програми за развитие. Това, което държавите решават да направят в тази област е избор на политика, която широко представя кооперациите в рамките на вземането на правителствени решения.

2.3. Международни институции на кооперативното движение.

Безценна за кооперациите е подкрепата на Международния кооперативен алианс и свързаните с него международни институции и организации и в тази точка е описана структурата на Алианса, неговите връзки и функции на референтна организация, която осигурява глобален глас и форум за знания, експертиза и координирани действия за и на кооперациите.

2.4. Видове кооперации.

Кооперациите приемат различни форми в зависимост от проблема, който основно си поставят за цел да решат и те могат да бъдат широко групирани в няколко категории. Отделните видове може да определят структурата на собственост; продуктите или услугите, предлагани от кооперацията; съвместната дейност; начина, по който се организират членовете; икономическата активност; начина, по който ползват кооперацията и вида управление и др., а може и един и същи вид кооперации да имат различно наименование в зависимост от предпочитания акцент. Класифицирането на кооперациите не е лесно. Може да се каже, че в различните държави са установени

различни видове кооперации при комбиниране на различни критерии за класифициране и затова са институционализирани в различна степен.

2.5. Специфика на кооперативния бизнес модел. Кооперативният капитал и конкурентоспособността на кооперациите – предизвикателства пред кооперативното управление.

Икономическото възстановяване продължава да изостава и много предприемачи и малки компании търсят новаторски стратегии, за да оцелеят и просперират в условията на трудни времена и тежки кредити. Може би най-иновативният подход е да се преосмисли самата същност на какво означава да си компания и какъв модел е най-подходящ. Това е въпрос, който изисква знание за същността, предимствата и недостатъците, основите на финансиране, основите на вземане на решения и видовете организации. Затова в тази точка е отделено място на спецификата на кооперативния бизнес модел, изразена чрез сравнение между кооперациите и обикновените търговски дружества, което да насочи малкия бизнес към предимствата на кооперативния модел, изразени в кооперативен маркетинг, групови отстъпки, данъчни облекчения и др. Спецификата на кооперативния модел се отнася до характера на кооперативния капитал, формирането на който е част от гранд стратегическото управление, както и свързания с капитала конфликт между демократичния контрол в кооперациите и конкурентоспособността им на пазара.

Изследванията на кооперативната идентичност, проблемите между характера на колективното действие, демократичния контрол и конкурентоспособността на пазара, разликата с други икономически организации и др., трябва да докаже уникалността на кооперациите като социално-икономически организации.

2.6. Потенциалът на кооперациите за разрешаване на основни социално-икономически проблеми. Участието на кооперациите в изпълнение на Целите за устойчиво развитие

Кооперациите съществуват от близо 200 години и функционират в различни страни и във всички области на икономическия живот. В света на многообразие от бизнес модели, кооперациите са организации, които могат да участват в разрешаването на ежедневни социално-икономически проблеми като безработица, неравенство, образователна мобилност, иновации и др. и да помагат за растежа на икономиката, като работят за най-голям брой хора.

Заетостта е един от най-важните приноси на кооперациите по целия свят, което е достатъчно основание да бъдат считани за главен участник в Програмата на ООН за устойчиво развитие 2030 г. В тази точка е отделено място на кооперативния потенциал за създаване на работни места в различни по вид кооперации. Съществуват редица нови сфери, в които потенциала на кооперациите не е напълно усвоен. Те се характеризират с нарастващо диверсифицирано търсене в ситуации, когато от една страна публичното предлагане е недостатъчно, а от друга качеството на частните доставчици е променливо и несигурно.

Кооперациите присъстват във всички области, в които са предложените от ООН Цели за устойчиво развитие, свързани с бъдещото световно развитие за периода 2016 – 2030 г.

Кооперациите извършват дейности в синхрон със 17-те цели, с които имат една ценностна основа, със специален фокус върху ЦУР 5 - „Постигане на равенство между половете и овластяване на всички жени и девойки“, ЦУР 8 – „Насърчаване на постоянен, приобщаващ и устойчив икономически растеж, пълна и продуктивна заетост и достоен труд за всички“, ЦУР 12 – „Осигуряване на устойчиви модели на потребление и производство“, ЦУР 17 – „Укрепване на средствата за изпълнение и обновяване на глобалното партньорство за устойчиво развитие“.

Трета глава „Историческият опит на кооперациите в България и динамика в развитието на Централния кооперативен съюз. Анализ на резултатите“

Тази глава преосмисля българската кооперативна система чрез анализа на дейността на Централния кооперативен съюз, който в 73-годишната си история е извоювал авторитет и лидерска позиция в рамките на системата, получил е обществено признание и достойно място в световната кооперативна политика.

3.1. Българското кооперативно законодателство

Първият кооперативен закон в България е приет през 1907 г. и е разработен на основата на унгарския закон, който от своя страна е заимстван от германския закон. Демократичните промени в България след 10.XI.1989 г. подлагат на ново регулиране кооперативната система и на 19.07.1991 г. Великото народно събрание приема нов закон за кооперациите, който е първият икономически закон, приет след новата конституция. Той е разработен с активното участие на Централния кооперативен съюз,

Международния кооперативен алианс и Международната организация на труда и е пример на съвременен кооперативен закон, който изразява кооперативните ценности и принципи и възпроизвежда основните положения на първия български кооперативен закон – впоследствие отменен и заменен с текстове и норми, повлияни от силното политическо разделение в страната. В крайна сметка променян и допълван 13 пъти, Законът за кооперациите в България създава нормативна рамка, която до голяма степен е адекватна на европейското кооперативно законодателство. Остава неотменена внесената през 1997 г. промяна, която забранява на кооперациите да извършват влогово-кредитна дейност единствено по решение на Общото събрание. Общото събрание може само да образува взаимоспомагателна каса за членовете. В тази връзка е важно е да се знае, че в топ 300-те най-силни кооперации в света най-голям дял за 2019 г. (39%) заемат застрахователните кооперации и взаимоспомагателните дружества.

3.2. Етапи и развитие на българското кооперативно движение

Разгледан е историческият опит на кооперациите в мобилизиране на местните общности за извършване и устойчивост на демократични промени в обществото през всичките четири етапа от създаването им (1890 г.-1923 г.; 1923 г.-1944 г.; 1944 г.-1989 г.; 1989 г.-досега).

Утвърждаването на пазарните отношения, засиленият социално-икономически натиск върху дребните прослойки в селото и града и влиянието на развиващото се западноевропейско кооперативно движение води до създаване на българската кооперация като нова икономическа категория.

Кооперацията не е в състояние да промени същността на капиталистическата система, тъй като самата тя се развива върху нея. Но като стопанска и обществена организация на дребните собственици, на безимотните селяни и лишени от права работници, тя е ценно средство в борбата срещу капиталистическата експлоатация и разкрива нови перспективи пред трудещите се по пътя на колективността и солидарността. В годините до 1944 г. развитието на българското кооперативно движение е белязано от борбата на политическите партии за надмощие и влияние върху кооперативното движение. Българското кооперативно движение участва активно в народофронтовското антифашистко движение и въпреки трудностите и ограниченията на фашистката власт разширява дейността си и успява да привлече в своите редове голяма част от населението и да се превърне във важен фактор в стопанския живот на страната. След 09 септември 1944 г. кооперативното движение претърпява

организационно преустройство, наложено от новата роля на кооперациите за укрепване на икономиката на страната и превръщането им в неразделна част от общата икономика. Преодоляно е голямото разнообразие в идейните възгледи за кооперация (либерални, дребнобуржоазни и др.), вследствие на интересите на различни политически и социални групи. Въпреки някои специфични правила за кооперативните организации, в този период тяхната същност е подменена и са пренебрегнати демократичните им основи и принцип на самоуправление. Независимо от трудностите и превратните моменти, кооперациите доказват, че имат място в живота на местните общности и допринасят в голяма степен за социално-икономическото развитие на страната.

В годините след 10 ноември 1989 г. се формира нова икономическа и политическа среда на свободни пазарни отношения и демократизация на обществото, която създава класически условия за кооперативно развитие.

Централният кооперативен съюз заема лидерски позиции в българското кооперативно движение и представлява потребителните кооперации, които са обединени от членуващите в Съюза регионални кооперативни съюзи. В годините след 2003 г. ЦКС определя нова кооперативна политика. Новите стратегически решения се отнасят до ускоряване на организационно-структурната интеграция в системата, развитие на конкурентноспособна кооперативна икономика чрез реструктуриране на водещите стопански дейности, обществено признание и партньорство с правителствените, държавните и общинските институции, авторитет и атрактивност, които да привлекат млади и добре подготвени специалисти; разширяване на международното сътрудничество и утвърждаване на ролята на ЦКС за развитие на европейските и световни кооперативни структури; участие във формулирането на обща европейска политика в интерес на член-кооператорите и равнопоставеност на кооперациите с други икономически и социални субекти.

3.3. Международна дейност на Централния кооперативен съюз

Централният кооперативен съюз е пълноправен член на важни световни и европейски организации, в които активно участва и споделя добри практики и информация за развитие на кооперативния бизнес чрез участието на негови представители в ръководните органи и работните групи на тези организации. Активната и непрекъсната работа на ръководството на ЦКС за популяризиране на кооперативния модел в международното развитие и търсенето на нови начини за по-нататъшно доказване на кооперативното въздействие, издига имиджа на българските кооперативни

организации и кооперативни лидери. Широкообхватната дейност на Съюза в различни географски и тематични области е принос в създаването на блага и устойчива промяна.

3.4. Категории на анализа и подход на проучването.

А. Статистически данни на показателите на организационното развитие на кооперативните организации в системата на ЦКС

Централният кооперативен съюз има изградена статистическа информационна система, която прецизно обработва данните и ежегодно предоставя информация за организационното развитие, кооперативния бизнес, резултатите от финансовия контрол, дейността на Управителния съвет, международната дейност на Съюза, ангажираността и видимостта на кооперативните организации.

Използваните данни оценяват организационното състояние на кооперативната система по следните показатели: членство на член-кооператори, кооперации, кооперативни съюзи, търговски дружества, заети и доходи, дялов капитал и членски внос, възрастова и образователна структура. Направеният анализ на тези показатели показва развитието на кооперативната икономика, ориентирана основно към потреблението в малките и средни населени места. Тя е в пряка зависимост от икономическата среда в страната, характеризираща се с ограничено потребление, високо ниво на безработица и задълбочаващи се демографски проблеми.

Б. Ситуационен анализ на кооперативната система

Направен е SWOT анализ, като са използвани SWOT анализи на ЦКС; отчети на Управителния съвет, представени на редовни и извънредни Общи събрания; Председателски програми и Стратегии за развитие на кооперативните организации от системата на ЦКС. Могат да бъдат обобщени следните по-важни изводи в различните направления на SWOT анализа:

В правно отношение е налице Закон за кооперациите, съобразен с европейското кооперативно законодателство и кооперативните организации от системата на ЦКС провеждат единна уставна политика според изискванията на закона в трите нива на системата. Съществува необходимост от допълнителни регламентации за потребителните кооперации спрямо актуалните икономически и социални промени и отпадане на конкретни ограничения на определени дейности. На европейско и международно ниво все още не е завършил процесът по съставяне на единна законодателна рамка за кооперативните организации. Активното международно присъствие на ЦКС и неговото управление, синхронизирано с европейските и

международни стандарти, ще допринесе за лидерската изява на ЦКС в системата на публичните отношения.

В последните 17 години е изграден успешен организационен модел, довел до увеличаване на кооперативния капитал. Дългогодишните традиции и силна социална ангажираност на потребителните кооперации са създали техния положителен обществен имидж. В условията на ускорено развитие на новите технологии, кооперациите се нуждаят от повишаване на квалификацията и капацитета на кооперативните кадри и въвеждане на иновации във всички направления. Провеждането на единна комуникационна стратегия и активното популяризиране на кооперативния бизнес модел посредством нови комуникационни канали, както и създаване на кооперации в нови сфери, ще издигне на ново по-високо ниво членството в кооперациите и ще повиши коефициента на кооперираност в страната, който остава незадоволителен.

Общата стопанска политика на ЦКС е насочена към възстановяване на икономическия растеж чрез повишаване конкурентноспособността на кооперативния бизнес посредством съвременни форми на организация и управление. Настоящата ситуация се характеризира със следните положителни и отрицателни показатели: 1. Положителни: Съобразно спецификата на отделните региони, степента на развитие на стопанските дейности и възможностите за разширяване на пазарните позиции, съюзната политика осигурява развитие на ТВ КООП; разширяване дела на националните доставки; модернизиране на традиционните стопански дейности; финансово подпомагане и стимулиране на инвестиционната активност на кооперативните съюзи чрез отпускане на безлихвени инвестиционни заеми от ФВП „Инвестиции“; реализиране на съвместни инвестиционни проекти в нови сфери. 2. Отрицателни: Поддържане на губещи дейности; съществуване на кооперативни организации с минимална стопанска дейност; намаляваща инвестиционна активност в преобладаващ брой кооперации; частично или формално прилагане на политики, за които е постигнато национално съгласие.

В. Стратегията за развитие на кооперативните организации в системата на ЦКС „СООР 2030”

Голямата степенна глобализация изправя кооперативния модел пред потенциална криза и налага преформулиране на неговата стратегия, като същевременно запазва неговата кооперативна същност.

В основата на Стратегия „COOP 2030“ за развитие на кооперативните организации от системата на Централния кооперативен съюз е Стратегия “Co-ops for 2030” на Международния кооперативен алианс. Стратегията има за цел да промени обхвата и стратегическото направление на базата на обща политика, насочена към устойчиво развитие, съобразено с кооперативните ценности и принципи. Общата политика е съвкупност от реализиране на отделни политики в областта на устойчивото развитие на различните бизнес направления, финансите, активното комуникиране за повишаване на кооперативната видимост и ангажираността на кооперативните организации в цялата страна.

Г. Характеристика на ситуацията за развитието на кооперациите.

Днес кооперативният модел е изправен пред потенциална криза във връзка с глобалната икономическа ситуация, засилената конкуренция, липсата на правителствена подкрепа, законодателни и регулаторни реформи, бързо развиващия се технологичен напредък като цифровизацията, демутализацията и фалшивите кооперации, които заплашват кооперативната идентичност, слабото кооперативно управление на места и липсата на обществена осведоменост за кооперациите.

Изброените заплахи са предизвикателства за кооперативното развитие и следва да бъдат превърнати в стратегически приоритети и кооперативният бизнес модел да се представи действително като различен начин за правене на бизнес, основан на отговорно потребление и допринасящ за устойчиво икономическо развитие в средата на доминиращата неолиберална пазарна икономика.

Създаването на институционални възможности за решаване на общи дилеми се нуждае от стратегии за сътрудничество, изработени от самите участници в процеса и модели на взаимоотношения, които консолидират социалния капитал. Има ниши, където нещата са оставени сами да се случват и това са:

Младите хора, които имат трескава нужда да се обединят около общи идентичности, да излязат извън изолираното си ежедневие, в което се чувстват самотни и неоценени, да придобият усещане за общност и значимост.

Драстичните съкращения в бюджетите на местните власти и драматичните сътресения в публичния сектор намалиха важни услуги, в т.ч. образователните и музикалните и доведоха до липса на импресарска дейност в България. Лошото заплащане и ограничени възможности за кариерно развитие лиши образованието от професионално

подготвени и опитни преподаватели и ги замени с по-ниско квалифицирана работна ръка. Ситуацията изисква реструктуриране на тези и други услуги и те могат да бъдат обхванати от кооперациите и да се превърнат в ресурс за тях.

3.5. Анализ на проактивната роля на управлението на Централния кооперативен съюз в системата на публичните отношения и възможности за реализиране на кооперативния потенциал в съвременните условия. Изводи и препоръки.

Изследването е направено въз основа на анкетно допитване по предварително зададен въпросник до две групи респонденти: в системата на ЦКС (с председатели на кооперативни съюзи) и извън нея (по 10 на брой), вторичен анализ на данни от проведени анкети от ръководството на ЦКС с председателите на 645 потребителни кооперации, 29 кооперативни съюзи и 13 кооперативни търговски дружества по повод създаването на Стратегия 2030, данни от типа „включено наблюдение“ и използвани обективни данни от кабинетното проучване. Достъпът до анализираната информация е осъществен с разрешение на Съюзното ръководство.

Специално конструирани и валидизирани за целите на дисертационния труд са въпросниците към управленския състав на кооперациите от системата на ЦКС и външните заинтересовани лица, резултатите от които показват кои аспекти на организационното развитие се нуждаят от изменение и подобрене.

ИЗВОДИ

Кооперациите са изключителен модел за развиване капацитета на членовете им по отношение на участие в широка общност. Една от причините за социалния и икономически напредък в богатите страни са историческите усилия на кооперациите да създадат пазари, в които са участват повече хора.

Кооперациите съществуват в рамките на различни социални условия и не могат да повторят своето присъствие отпреди. Днес се развиват в пазарна среда с различни възможности и в рамките на социалната среда, те са още един начин на икономически отношения. Не алтернативен модел, а още един подход, който помага в системата на публичните отношения.

Ако са възникнали от естествена необходимост от защита, развили са своите структури, за да имат по-добра ефективност, то в съвременната епоха с усложняване на самите публични отношения, възможностите за по-голяма роля на кооперациите също нарастват. Ако преди информацията е била достъпна само за управляващите, сега живеем в изключително ускорена информационна среда и голяма интензивност на всички комуникации (хоризонтални и вертикални) и множество регулации, което означава заплахи, но и възможности.

Настоящият момент предлага исторически шанс за кооперациите и организационната способност на ЦКС за адаптация към променящата се среда е задължителен елемент от управленската му политика. В тази връзка предизвикателствата са свързани с необходимостта от активно взаимодействие с множество заинтересовани страни, предоставяне на публични услуги посредством партньорства, държавна подкрепа и адекватно законодателство, повишаване на институционалния капацитет чрез активно обучение и образование, почерпени иновативни практики и предприемчиви действия, които подпомагат усилията за популяризиране на кооперациите, за да може да се реализира кооперативният потенциал в мобилизиране на обществото за извършване и устойчивост на демократичните промени.

И не на последно място - наличието на криза съдържа енергия, която може да бъде съзидателна. Има много хора, които са необхванат ресурс. Живеем в капсулирани общности и много хора искат да се кооперират, но не знаят как. Има цели замрели райони, в които хората не правят нищо, най-много съществуват полулегални самодейни

структури в резултат на потребностите, които ражда самият живот и вместо това те могат да бъдат обхванати от кооперациите и определени дейности да се превърнат в малки бизнеси.

Силата на действие на кооперациите е да демократизират икономиката. Използването на аналогия с други общества, в които се постигат резултати чрез насърчаване на повече участници да правят нещо би довело до разширяване на обхвата през малкия бизнес, което е потенциал за ЦКС.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Историята на кооперациите илюстрира как присъствието на различни организационни форми диверсифицира и укрепва съвременните икономики. Обмислената публична политика изисква разбиране на ролята на различните организационни типове, както и политическата воля да се направят изборите, които това разбиране предполага.

Кооперациите помагат за създаване на устойчиви икономики и общества, защото различната им структура на собственост и споделено управление им позволява да се съсредоточат върху дългосрочните потребности на своите членове и върху предлагането на висококачествени продукти и услуги, често проектирани от и за своите клиенти (членове) на справедливи цени, вместо да се фокусират върху интересите на външни акционери към максимални печалби.

Кооперативният бизнес модел може да се справи с потенциала, съдържащ се в неговата цел, ценности и принципи и да постигне правни реформи, които да укрепят неговата динамика чрез създаване на очаквания за него от създателите на публични политики, от икономистите и от самите кооперативни лидери.

ПРИНОСНИ МОМЕНТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Регенерирано е в контекста на глобалните промени и в момент на недостатъчно разбиране на кооперативната форма на организация като процес на развитие и възможна алтернатива в социално-икономическия ни живот, дисертационният труд е принос за регенериране на вниманието към културата на кооперативните принципи и ценности, за идентифициране на ефективни практики и възобновяване интереса на заинтересованите страни с цел адекватна публична подкрепа за кооперациите.
2. Доказано е, че кооперативният бизнес модел на кооперациите има потенциал, чрез мащабната си инфраструктура и ноу-хау за специфичен модел на бизнес, да развие една от най-афишираните ценности на свободното общество и пазарната икономика, а именно активизиране на всеки човек да развие своите идеи, да намира съмишленици и да има самочувствие и да мобилизира потенциала на малкия и среден бизнес, което води до общо подобряване на стандарта и развива публичните отношения.
3. Разгледаната концептуална теория за взаимодействащия тип лидерство отговаря и помага на целите на дисертационния труд, защото не се фокусира върху определени дефицити като основа за стагнация. Лидерският подход в публичната политика обединява хората в нова позиция и увеличава възможностите за развитие и напредък за цялата общност чрез разширяване на участието и създаване на мрежи, което води до постигане на положителни икономически, демографски и социални резултати. Научно-приложният модел е базиран на взаимодействието между капацитета за промяна и стратегията за промяна и се основава на доказаното от емпиричното изследване, че е възможно извършването на организационна промяна, управлявана от трансформационното лидерство, която отговаря на целите на организацията.

4. Изследванията на характера на колективното действие и демократичният контрол и сравнението с другите икономически организации доказва уникалността на кооперациите като социално-икономически организации. Многобройните примери за дейността и опита на кооперациите в различни страни по света, включително и най-развитите могат да бъдат базата, на които се развива среда за организационна промяна.
5. Формулирани са необходимите и достатъчни условия за създаване и поддържане на среда за кооперативно развитие и са изведени препоръки с практическа значимост. Синтезираните и анализирани характеристики на кооперациите и проблемни области в областта на кооперативния бизнес модел въз основа на водещи световни изследвания и документи могат да бъдат използвани за обучения и тренинги по придобиване и повишаване на кооперативното образование.

ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. „Сравнителен анализ на кооперациите в България и Виетнам“ – участие в Първа научна конференция с международно участие на тема: „Страните от Югоизточна Азия – по пътя на социално-икономическото развитие и прогрес“, организирана от Центъра за източни езици и култури към СУ „Св. Климент Охридски“, 18.05.2017 г.
2. „Влиянието на реформите в областта на публичното управление върху кооперативния сектор в България“ – участие в Трета Международна конференция по Публична администрация на тема: „30 години реформи на публичното управление в Централна и Източна Европа: следващият хоризонт“, СУ „Св. Климент Охридски“, 11,12.04.2019 г.